

Ključni čimbenici iseljavanja iz Hrvatske i ostanka u iseljeništvu prema percepciji iseljenika

Ružić, Natasha K.; Jurčević, Katica; Ramljak, Ozana; Luchetti, María Florencia

Source / Izvornik: **Migracijske i etničke teme, 2023, 39, 81 - 104**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.11567/met.39.1.4>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:303:651392>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Institute for Migration Research - Institutional repository for storing papers and data sets](#)

Ključni čimbenici iseljavanja iz Hrvatske i ostanka u iseljeništvu prema percepciji iseljenika

DOI: <https://doi.org/10.11567/met.39.1.4>

UDK: 314.15-026.49(497.5)

331.556.46(100=163.42)

Prethodno priopćenje

Primljeno: 19.06.2023.

Prihvaćeno: 28.08.2023.

Natasha K. Ružić <https://orcid.org/0000-0002-6706-5429>

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
natasha.ruzic@imin.hr

Katica Jurčević <https://orcid.org/0000-0002-8764-8306>

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
katica.jurcevic@imin.hr

Ozana Ramljak <https://orcid.org/0000-0002-3033-4939>

Sveučilište VERN, Zagreb
ozana.ramljak@vern.hr

María Florencia Luchetti <https://orcid.org/0000-0003-1261-642X>

Institut za migracije i narodnosti, Zagreb
maria.luchetti@imin.hr

SAŽETAK

Hrvatska se kontinuirano suočava s padom broja stanovnika, ponajviše zbog niske stope nataliteta te migracije mladih i kvalificiranih radnika iz Hrvatske. Stoga je važno razumjeti glavne pokretače migracija, položaj hrvatskih migranata u inozemstvu te čimbenike koji mogu potaknuti njihov povratak. U ovom će se radu prikazati i analizirati dio empirijskih rezultata istraživanja Demografski potencijal hrvatskog iseljeničtva koje provodi Institut za migracije i narodnosti u sklopu projekta »Mreža 2050 – Demografija, od izazova do odgovora«, a koji se odnosi na prva dva od spomenutih aspekata. U anketnom ispitivanju sudjelovalo je 497 ispitanika (Hrvata koji trenutačno žive u inozemstvu, a većina ih je napustila Hrvatsku između 2016. i 2021.) koji su putem *online* upitnika dali svoje mišljenje o čimbenicima utjecaja na vlastitu odluku o iseljavanju. Upitnik je sadržavao uglavnom zatvorena pitanja s mogućnošću davanja i otvorenog odgovora. Predstavljeni su i raspravljeni glavni mikro i makročimbenici koji utječu na migraciju i aspiracije za migracijom prema percepciji sudionika te percepcije o aktualnim životnim okolnostima. Rezultati su pokazali da su čimbenici na makrorazini, koji se odnose na radne uvjete i stopu zaposlenosti, povezani s čimbenicima na mikrorazini, kao što

je osobni socioekonomski status. Radne mogućnosti i radno okruženje smatrani su glavnim razlozima odlaska, a politička situacija donekle važnim čimbenikom koji utječe na osobnu kvalitetu života.

KLUČNE RIJEČI: iseljavanje, čimbenici iseljavanja, depopulacija, aspiracije za migracijom, Hrvatska

UVOD

Migracije su važno područje interesa Europske unije zbog iznimnog utjecaja što ga imaju na sve aspekte društva. Povećane prilike za mobilnost, napredak u tehnologiji koja omogućuje pristup izvorima informacija te društvene promjene snažno upućuju na potrebu da tvorcima javnih politika ispituju mikro, mezo i makropokretače koji utječu na migracije ili potencijalno mogu utjecati na odluku osobe da ne migrira ili remigrira.

Analiza migracija potrebna je vladama za stvaranje informiranih migracijskih politika, uključujući sudjelovanje građana u procesu razvoja politike. Perspektive migranata i njihovo ponašanje treba uzeti u obzir kako bi se bolje razumjelo ključne čimbenike uspjeha koji su potrebni za željene ishode migracije (European Commission, 2020). Prema Farguesu (2017), migracija je složen proces koji se neprestano mijenja kao rezultat različitih lokalnih, međunarodnih i globalnih situacija, pri čemu je pandemija bolesti COVID-19 primjer globalnog utjecaja na migraciju. S druge strane, Boswell (2002) je upozorio na politička ograničenja koja mogu negativno utjecati na postizanje migracijskih ciljeva određene države.

S obzirom na povijest i dinamiku iseljavanja (Draženović, Kunovac i Pripužić, 2018) koja dovodi do depopulacije, u Hrvatskoj je nužno istražiti sve čimbenike koji tomu pridonose kao i mogućnosti uspostave modela i mjera kojima bi se ti nepovoljni procesi ublažili. Naime, prema konačnim rezultatima posljednjeg popisa stanovništva iz 2021. godine, što ga je objavio Državni zavod za statistiku, Republika Hrvatska ima 3.871.833 stanovnika, od čega 1.865.129 muškaraca (48,17%) i 2.006.704 žene (51,83%). U odnosu na Popis 2011., broj stanovnika smanjio se za 413.056 osoba ili 9,64%.¹ Osobitu je zabrinutost uzrokovala činjenica što je ta demografska situacija ponajprije posljedica iseljavanja, a tek zatim prirodnog odumiranja stanovništva.

Osim u Njemačku, od ulaska u EU hrvatski su se građani iseljavali najviše u Irsku i Austriju (Pokos, 2017). Prema podacima iz hrvatskih izvora, u Njemačku se uselilo 29.053 osoba tijekom 2017. godine, a prema njemačkim je

¹ Više na: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270>.

podacima taj broj 56.265 (Strmota, 2020). Nadalje, prema hrvatskim izvorima, 1.915 hrvatskih državljana emigriralo je u Irsku 2016. godine, a prema irskim je izvorima taj broj znatno veći, čak 5.312 (Rajković Iveta i Horvatin, 2017). Slično je i u Austriji – prema hrvatskim izvorima 2.134, a prema austrijskima 5.097 (Pokos, 2017). Konačno, istraživanja potvrđuju da je broj hrvatskih državljana koji su emigrirali u Njemačku, Irsku i Austriju u 2016. u prosjeku bio 62% veći od službenih podataka Republike Hrvatske (Jerić, 2019). Sve intenzivnije iseljavanje mladog i radno sposobnog stanovništva dodatno pridonosi procesu starenja stanovništva i time stvara snažan pritisak na održivost mirovinskog sustava (Družić, Beg i Raguž Krištić, 2016).

Potaknut aktualnim stanjem, Svjetski savez mladih Hrvatska (SSMH) pokrenuo je projekt *Mreža 2050 – Demografija, od izazova do odgovora*² koji je odobren i sufinanciran sredstvima Europskoga socijalnog fonda. Projekt se temelji na međusektorskoj suradnji koja je izostala u području bavljenja problematikom učinaka negativnih demografskih kretanja na društveni i ekonomski razvoj Hrvatske. Posljednjih je godina u hrvatskom društvu, napore u medijima i društvenim znanostima, pokrenuta rasprava o demografskim pitanjima (starenje i depopulacija) i migracijama mladih iz Hrvatske. Stoga se naše istraživanje fokusiralo na demografski potencijal hrvatskog iseljništva u Europi koji je u uvjetima značajnog recentnog iseljavanja iz Hrvatske neizostavan u stvaranju demografskih revitalizacijskih mjera.

U ovom će se radu prikazati i analizirati dio empirijskih rezultata istraživanja *Demografski potencijal hrvatskog iseljništva* (s naglaskom na glavne pokretače migracija te položaj hrvatskih migranata u inozemstvu).

TEORIJSKI OKVIR

Mnogi su teorijski pristupi usmjereni ispitivanju migracija i mogućih čimbenika koji su povezani s odlukom o migraciji. U nastavku se navode neki od teorijskih okvira pogodnih za daljnju interpretaciju rezultata dobivenih predstavljenim istraživanjem.

² *Mreža 2050* okuplja jedanaest partnera iz civilnog sektora, znanstvene zajednice, predstavnike lokalne samouprave i socijalnih partnera koji će aktivnostima suupravljati na participativan, odgovoran i demokratski način. Uz Institut za migracije i narodnosti, uključeni su: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Udruga mladih i diplomiranih studenata Fakulteta ekonomije i turizma »Dr. Mijo Mirković« Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, Centar za karijere mladih Dubrovnik, Klub studenata geografije Zagreb, Udruga mladih i studenata Split Misli, Udruga obitelji s četvero i više djece Cetinskog kraja, Udruga iseljenika, povratnika i useljenika, Mladi Sikirevaca i Jaruga, Općina Antunovac i Sindikat radnika u predškolskom odgoju i obrazovanju Hrvatske.

Teorija sustava (Massey i sur., 1993) razmatra strukturu sustava i njegovu funkciju te međupovezanost dijelova većeg sustava koja je važna za razumijevanje načina na koje različite dimenzije migracija, poput političke, ekonomske, društvene, kulturne, biološke i sl., mogu međusobno utjecati jedna na drugu. Primjenjujući teoriju sustava, moguće je identificirati različite dijelove migracijskog procesa kao i shvatiti suodnos pokretača migracije, aktera (migranti, institucije, organizacije itd.) i donošenja političkih odluka. Iako nedostaju istraživanja koja se bave mehanizmima povratnih informacija (Haas, 2010), politikama, kao i ponašanjem migranata, teorija sustava navodi relevantnost tih aspekata za razumijevanje cjeline.

O pokretačima migracije raspravlja se u odnosu na tri glavne razine: makro, mezo i mikrorazinu. Pokretači na makrorazini odnose se na politiku, demografiju, društvene čimbenike, ekonomske čimbenike i okoliš (Haas et al., 2020). Čimbenici mezorazine, kako tvrdi Castelli (2018), olakšavaju ili ometaju migraciju, poput troškova povezanih s preseljenjem, tehnologije, društvenih i dijasporskih mreža i veza te pravnih politika i političkih strategija i okvira. Čimbenici mikrorazine odnose se na pojedinca – poput dobi, spola, etničke pripadnosti, razine obrazovanja, socioekonomskog statusa, bračnog statusa, poznavanja jezika i religije (Haas et al., 2020). Mnogi migracijski modeli uključivali su razmatranje spomenutih čimbenika, poput Castellijeva modela (2018) koji opisuje čimbenike na svakoj razini te njihov zajednički utjecaj na konačnu odluku o migraciji. Taj je model sveobuhvatan u predstavljanju tih aspekata, međutim ne opisuje na odgovarajući način odnos između ponašanja migranata i makro, mezo i mikropokretača.

Nadalje je razmotrena Myrdalova teorija kružnog i kumulativnog uzroka prema kojoj se glavne varijable u sustavu ili mreži mogu promijeniti zbog promjene koja se dogodila unutar druge organizacije ili mreže, čime uspostavljaju višezročnost kao ključ u njihovu promatranju (Myrdal 1956, prema O'Hara, 2008). Višezročni pristup nekim aspektima procesa odlučivanja o migraciji prisutan je i u modelu De Jonga i Fawcetta (1981). I Myrdal i De Jong i Fawcett naglašavaju složenost migracije i potrebu razmatranja fenomena iz više perspektiva te iz fluidne, a ne statične perspektive, s promjenom koja se potencijalno događa u tim pokretačima tijekom vremena ili u ovisnosti o nizu čimbenika, uz uključivanje osobne situacije i iskustva osobe koja se odlučuje za migraciju.

Bettin, Cela i Fokkema (2018) stavljaju naglasak na učinak životnih situacija na odluku o ostanku u zemlji useljenja ili na odluku o povratku u zemlju podrijetla. Na primjeru turskih migranata prve generacije koji su izgubili

posao ili su im djeca sazrijevala i napuštala svoje domove, pokazuju povećanje njihove motivacije za povratak u Tursku. Prekid životnog partnerstva i rođenje djeteta umanjili su motivaciju za povratak, dok odlazak u mirovinu, pogoršanje zdravlja ili sklapanje životnog partnerstva nisu utjecali na motivaciju za povratak.

Jang, Casterline i Snyder (2014) ukazuju na važnost korištenja višeprocenog modela u ispitivanju složenih procesa i osobnih životnih okolnosti koje se odnose na migraciju. Otkrili su da brak povećava vjerojatnost za migraciju (za njihove ispitanike) što zahtijeva daljnje istraživanje budući da postoji tendencija da pojedinci unutar iste godine migriraju i stupe u brak. Upozoravaju da drugi čimbenici, koji se ne promatraju, mogu utjecati na migraciju i brak. Istraživanja su također pokazala da životne okolnosti koje se odnose na obitelj i povećanje društvenih veza smanjuju vjerojatnost selidbe. Također smatraju da bi zajednički život u partnerstvu trebao biti uključen u analizu budući da je to u nekim zemljama sve češći izbor umjesto braka.

Klabunde, Zinn, Willekens i Leuchter (2017) raspravljaju, među ostalim, o važnosti podrijetla kao osobnog i društvenog čimbenika te o njegovoj povezanosti s uvjerenjima koja u konačnici utječu na odluku o migraciji. Ističu da broj ljudi koje osoba poznaje u domicilnoj zemlji, a koji su migrirali, može utjecati na njihovu odluku da migriraju, kao i okolnosti u zemlji podrijetla te u zemlji planiranog useljenja. Ističu važne čimbenike u završnoj fazi migracije koji utječu na uspješnost migracije. To su: ekonomska situacija u kućanstvu, odnosno a) potreba da kapital u kućanstvu bude veći od troškova vezanih uz migraciju s obzirom na odluku o tome hoće li djeca biti uključena u migracijski proces i b) uspješnost u prelaženju željene granice ili granica. Također navode da u siromašnijim zemljama povećanje godišnjeg BDP-a po glavi stanovnika može povećati iseljavanje.

Naposljetku, Idemudia i Boehnke (2020) stavljaju naglasak na informacijske resurse, migracijske mreže, a kulturu migracije i njezin utjecaj smatraju neizravnima, dok Jurić (2022) te Schneider i Harknett (2019), na primjeru iseljavanja iz Hrvatske u Njemačku, ističu utjecaj integracije na ostanak u zemlji useljenja. Czaika, Bijak i Prike (2021) naglašavaju da su potrebna daljnja istraživanja u vezi s migracijama, kao i u vezi s potrebom pojedinaca za informacijama te njihovim stavom prema riziku. Pritom je važno da se, u tom kontekstu, rizik ne razmatra samo na individualnoj razini, nego uključuje i širu obitelj. Massey (1990) naglašava kako se na migraciju ne treba gledati samo kao na individualnu odluku, nego i kao na strategiju podjele rizika koja uključuje ostale članove obitelji ili kućanstva.

Percipirane razloge napuštanja Hrvatske i učinak nekih makro, mezo i mikropokretača istraživala je i Promocija plus 2018. godine³ na uzorku od 661 sudionika iz 26 različitih zemalja.

Rezultati istraživanja Promocije plus pokazuju da je od ukupnog broja, 60% ispitanika izjavilo da su njihovi razlozi odlaska povezani s općom zajednicom/društvom i kontekstom (loše vodstvo vlade, političke stranke bez vizije, pad društva i naroda, nepotizam, prevelik fokus na prošle političke ratove, primitivna ponašanja, nacionalizam, ratni veterani koji lažu i vrše pritisak na društvo), a 22% navelo je osobne razloge (nemaju budućnost za svoju obitelj, ne vrednuju se njihov rad ili potencijal da iskoriste svoje vještine, blokirani bankovni računi, kredit, prevelika skupoća, nemogućnost pokretanja vlastitog posla). Radno-socijalne razloge (niska plaća, neplaćeni prekovremeni, loši uvjeti rada, opasna i stara tehnologija, nemogućnost pronalaska stalnog posla s punim radnim vremenom) navelo je 19% ispitanika. Polovina je ispitanika imala negativnu percepciju budućnosti Hrvatske, a samo 11,5% pozitivnu. U kontekstu potencijalnog povratka 42% ispitanika izjavilo je da nema želju vratiti se u Hrvatsku, 21% ih je izjavilo da se žele vratiti kao umirovljenici, 14,5% izjavilo je da žele, ali ne znaju kada, 5% je izrazilo želju za povratkom u roku od 4 do 9 godina, 4% u roku od 1 do 3 godine, 2% između 10 i 15 godina, a 11% ih nije željelo odgovoriti na ovo pitanje.

METODOLOGIJA

Rad se temelji na podacima prikupljenima istraživanjem Demografski potencijal hrvatskog iseljeničtva, što ga je proveo Institut za migracije i narodnosti u sklopu projekta *Mreža 2050 – Demografija, od izazova do odgovora*.

U provedenom je istraživanju korištena kvantitativna metodologija i prigodni uzorak. Ciljana skupina ispitanika bili su Hrvati koji trenutačno žive u iseljeničtvu u europskim zemljama (uključeni su rezultati i onih koji su rođeni u inozemstvu zbog njihove motivacije za sudjelovanjem i kasnijeg interesa za temu). Instrument za prikupljanje podataka bilo je *online* anketni upitnik koji su ispitanici samostalno ispunili. Upitnik se sastojao od 62 pitanja, većinom zatvorenoga, dok je samo nekoliko pitanja bilo otvorenog tipa. Pitanja su bila podijeljena u pet tematskih poglavlja: sociodemografski podaci, migracijski status, socioekonomski status, povratničko-motivacijski status te identitet i sustav vrijednosti.

³ Više na: <https://www.hup.hr/hup-predstavio-rezultate-istrazivanja-medju-iseljenicima-o-razlozima-odlaska.aspx>.

Upitnik je pripremljen s posebnim osvrtom na vrijeme ispunjavanja, jasnoću i prikladnost pitanja. Proces prikupljanja podataka uključivao je oglašavanje istraživačkog projekta i postavljanje poziva za sudjelovanje na različitim stranicama hrvatskih dijaspora na društvenim mrežama, oglašavanje putem društvenih grupa i institucija te regrutiranje ispitanika pomoću metode snježne grude. Podaci su prikupljeni u razdoblju od srpnja do listopada 2021. Na početku je objašnjena svrha upitnika te su ispitanici obaviješteni da je njihovo sudjelovanje dobrovoljno s mogućnošću da u bilo kojem trenutku odustanu od sudjelovanja. Dosljednost u administriranju upitnika postignuta je jer je upitnik bio ponuđen samo *online*. Prikupljeno je ukupno 500 upitnika, od kojih je 497 bilo valjano, dok su tri bila djelomično ispunjena.

Upitnikom su ispitane samo ključne sociodemografske informacije te osobna percepcija ispitanika u odnosu na ključne pokretače iseljavanja. Upravo je njihova percepcija glavna povratna informacija koja može pomoći državnim tijelima i kreatorima javnih politika u oblikovanju mjera kojima je cilj zadržavanje stanovništva i privlačenje potencijalnih povratnika. Uvažavanje percepcije šire javnosti pri stvaranju politika u skladu je s konceptima koje promiče Europski parlament (EU Parliament, 2020) potičući sudjelovanje građana u donošenju odluka.

Projekt je postavio tri temeljna istraživačka pitanja:

1. Koji su ključni pokretači migracija na mikro, mezo i makrorazini koji utječu na odluku o iseljavanju ili ostanku, prema percepciji iseljenika iz Hrvatske?
2. Koji čimbenici utječu na odluku Hrvata o ostanku u inozemstvu?
3. Koji su ključni čimbenici koji utječu na donošenje odluke o povratku u Hrvatsku?

Za potrebe ovoga rada prikazat će se rezultati koji se odnose na istraživačko pitanje 1 i 2.

REZULTATI

Prema dobivenim sociodemografskim podacima 208 ispitanika (41,9%) ženskoga je spola, a 289 ispitanika (58,1%) muškoga. Najzastupljenija je dobna kategorija (39%) 30 – 39 godina, 24% ispitanika je između 40 i 49 godina, 22% ispitanika između 18 i 29 godina, 9,5% ispitanika bilo je između 50 i 59 godina, 3,2% ispitanika između 60 i 69 godina te 2% ispitanika između 70

i 81 godine. Prema podacima iz tablice 1 vidljivo je da je većina ispitanika (78,3%) rođena u Hrvatskoj, a sljedeća je po veličini skupina ispitanika rođenih u Bosni i Hercegovini (13,1%).

Tablica 1. Mjesto rođenja

Table 1. Place of birth

	N	%
Hrvatska	389	78,3
Bosna i Hercegovina	65	13,1
Njemačka	12	2,4
Slovenija	7	1,4
Srbija	7	1,4
Austrija	4	0,8
Makedonija	4	0,8
Finska	2	0,4
Kosovo	2	0,4
Francuska	1	0,2
Honduras	1	0,2
Norveška	1	0,2
Rusija	1	0,2
Švicarska	1	0,2
ukupno	497	100,0

Najveća skupina ispitanika živi u Njemačkoj (25,6%), slijede Ujedinjeno Kraljevstvo (9,9), Irska (8,9%) i Švedska (8,5%) (tablica 2). Taj trend koji se pokazuje kod većine ispitanika iz Njemačke u skladu je s velikim valom migracija u Njemačku od 2013., kad je Hrvatska ušla u EU, i od srpnja 2015. kad je tržište rada u Njemačkoj otvoreno za Hrvatsku (Jurić, 2021). Ti rezultati idu u prilog Jurićevoj tvrdnji da se nastavlja trend iseljavanja prema Njemačkoj kao najpopularnijoj destinaciji.

Tablica 2. Trenutačno mjesto stanovanja

Table 2. Current place of residence

	N	%
Njemačka	127	25,6
Ujedinjeno Kraljevstvo	49	9,9
Irska	44	8,9
Švedska	42	8,5
Austrija	29	5,8
Finska	28	5,6
Španjolska	24	4,8
Slovenija	22	4,4
Švicarska	21	4,2
Belgija	20	4,0
Norveška	17	3,4
Francuska	14	2,8
Italija	12	2,4
Češka	8	1,6
Nizozemska	6	1,2
Litva	6	1,2
Danska	4	0,8
Luksemburg	4	0,8
USA	4	0,8
Kanada	3	0,6
Poljska	2	0,4
UAE	2	0,4
Island	2	0,4
Novi Zeland	1	0,2
Portugal	1	0,2
BiH	1	0,2
Australija	1	0,2
ostalo	2	0,4
-	1	0,2
ukupno	497	100,0

Većina ispitanika (54%) boravila je u zemlji useljenja otprilike godinu dana, oko četvrtine ispitanika dvije (25,6%), 12% ispitanika ukupno tri godine te

podjednako 4% ispitanika četiri i pet godina. Većina ispitanika ima hrvatsko državljanstvo (77,1%), pri čemu njih 75 uz hrvatsko ima i neko drugo državljanstvo (15,1%), 23 ispitanika imaju hrvatsko i u procesu su stjecanja drugoga, petnaest ispitanika ima državljanstvo drugih država, a jedan je u procesu dobivanja drugog državljanstva.

Nadalje, većina ispitanika (63,4%) deklarirala se katolicima. Ateistima se deklarirala gotovo petina ispitanika (19,5%), 45 ispitanika se deklariralo agnosticima (9,1%), deset pravoslavicima, četvero ispitanika pripadnicima islamske vjerske zajednice, dok su se ostali ispitanici identificirali kroz pripadnost različitim religijama, poput budizma, protestantizma, paganimizma, taoizma, scijentizma i židovstva. Devet ispitanika nije odgovorilo na pitanje.

Podaci o bračnom statusu prije odseljenja pokazuju da je ih oko četvrtine bilo u braku (25,8%) dok gotovo dvije trećine ispitanika nije bilo u vezi (62,8%). U partnerskoj zajednici bilo je 6,4% ispitanika, a 3% ih je bilo razvedeno. Dva su ispitanika odgovorila da su im bračni partneri preminuli, a osam ih nije odgovorilo na pitanje. U vrijeme popunjavanja upitnika većina sudionika (51,7%) bila je u braku, a u partnerskoj ih je zajednici bilo 12,5%. Sudionici koji u trenutku popunjavanja upitnika nisu bili ni u braku ni u partnerskoj vezi pripadaju jednoj od triju kategorija: 28% ispitanika je neoženjeno/neudano, 6% ih je razvedeno, četvero ispitanika su udovci/udovice, a sedmero ispitanika nije odgovorilo na pitanje.

Bez djece je gotovo polovina ispitanika (49,3%), nešto više od petine ispitanika ima dvoje (21,9%), 17,1% jedno, 8% troje, 2,4% četvero, a 1,2% petero djece. Od ukupnog broja ispitanika, 211 ih je izjavilo da njihova djeca trenutačno žive s njima, sedamnaestero da su bili s njima neko vrijeme, a osamnaestero da su im djeca ostala u domovini.

Većina ispitanika ima završenu srednju školu (32%) ili visoku ili tehničku diplomu (44,5%), a 21,1% je završilo magisterij ili doktorat. Samo 2,4% ima ili nezavršenu ili završenu osnovnu školu kao najvišu postignutu razinu obrazovanja.

Ispitanicima je postavljeno pitanje o razini poznavanja hrvatskog i drugih jezika u vrijeme preseljenja u zemlju domaćina i u vrijeme sudjelovanja u istraživanju, tj. prije i poslije preseljenja. U procjeni je korištena Likertova ljestvica od pet stupnjeva: 1 – loše, 2 – dovoljno, 3 – dobro, 4 – vrlo dobro, 5 – izvrsno. Tablica 3 prikazuje samoprocjenu poznavanja triju relevantnih jezika: hrvatskoga, engleskog i njemačkoga. Poznavanje hrvatskog,

engleskog i njemačkog jezika prije iseljavanja i u vrijeme provođenja istraživanja u snažnoj je korelaciji (hrvatski: $r=0,71$, $p < 0,00$; engleski: $r=0,79$, $p < 0,00$; njemački: $r=0,65$, $p < 0,00$) pokazujući pad u cijeloj skupini u poznavanju hrvatskog jezika i porast u poznavanju engleskog i njemačkog jezika tijekom vremena. Uz navedeno, poznavanje tih jezika prije iseljavanja pomoću t-testa uspoređeno je sa znanjem nakon iseljavanja. Rezultati t-testa pokazuju statistički značajan napredak u percepciji vlastitog znanja engleskog i njemačkog jezika, dok promjene u znanju hrvatskog jezika ukazuju na statistički značajno smanjenje poznavanja s odmakom vremena u inozemstvu.

Tablica 3. T-test uparenih uzoraka – samoprocijenjeno znanje hrvatskoga, engleskog i njemačkog prije polaska u usporedbi sa znanjem u vrijeme sudjelovanja u istraživanju

Table 3. Paired samples t-test – selfestimated proficiency in Croatian, English and German before leaving in comparison to proficiency during the research period

		M	N	SD	SE	t (df) p
Pair 1	poznavanje hrvatskog jezika prije iseljavanja	4,76	497	0,602	0,027	4,66 (496) 0,000
	poznavanje hrvatskog jezika sada	4,66	497	0,641	0,029	
Pair 2	poznavanje engleskog jezika prije iseljavanja	3,75	497	1,196	0,054	-10,46 (496) 0,000
	poznavanje engleskog jezika sada	4,10	497	1,101	0,049	
Pair 3	poznavanje njemačkog jezika prije iseljavanja	1,95	497	1,159	0,052	-11,81 (496) 0,000
	poznavanje njemačkog jezika sada	2,52	497	1,394	0,063	

Od ispitanika se također tražilo da izvijeste o svom radnom statusu (kroz različite kategorije, kao što su vrsta zaposlenja, nezaposlenost, studiranje i umirovljenje). Kao što je prikazano u tablici 4, većina je ispitanika bila zaposlena. Najveći broj ih je u kategoriji zaposlen na neodređeno vrijeme, tj. za stalno (62%), a sa znatno manjim brojem ispitanika slijedi kategorija zaposlen na određeno vrijeme.

Tablica 4. Trenutačni status zaposlenja

Table 4. Current employment status

	N	%
zaposlen/a na neodređeno vrijeme, za stalno	308	62,0
zaposlen/a na određeno vrijeme	75	15,1
radim u nepunom radnom vremenu	24	4,9
radim privremene, povremene, sezonske poslove	15	3,0
samostalni rad	14	2,8
nezaposlen/a	14	2,8
student	21	4,2
u mirovini	18	3,6
ostalo	8	1,6
ukupno	497	100,0

Od ukupnog broja, dvije trećine ispitanika rade kao kvalificirani radnici ili visokostručni kadar, 7,6% kao znanstvenici, 5% kao poduzetnici, 2,8% kao namještenici, 1,4% kao slobodni umjetnici, a 7,2% kao nekvalificirani radnici. Jedan od deset ispitanika nije odgovorio na to pitanje. Osim navedenoga, nešto više od polovine ispitanika (57,7%) radi u struci, nešto više od trećine ne radi u struci (36,8%), troje je nezaposleno, a 24 ispitanika nije odgovorilo.

Sudionici su zamoljeni da sami izvijeste o razini svojih prihoda u skladu s prosječnom razinom prihoda u svojoj zemlji. Tablica 5 pokazuje da je samo 41 zaposleni ispitanik imao plaću nižu od prosjeka.

Tablica 5. Visina prihoda prema vlastitoj procjeni

Table 5. Selfestimated income level

	N	%
a) ispod prosjeka države u kojoj žive	41	8,2
b) prosječna	255	51,3
c) iznad prosjeka države u kojoj žive	201	40,4
ukupno	497	100,0

Odgovori na pitanje o osobnom zadovoljstvu svojom plaćom prije iseljavanja pokazali su da je samo 4% ispitanika bilo vrlo zadovoljno, 9,3% zadovoljno i 24,7% donekle zadovoljno. Zanimljivo je da 34,2% ispitanika nije bilo zadovoljno svojom plaćom, a 27,8% ispitanika nisu ni bili zaposleni (tablica 6).

Tablica 6. Zadovoljstvo dohotkom/prihodima

Table 6. Satisfaction with income

	N	%
a) Uopće nisam bio/bila zadovoljan/na.	170	34,2
b) Donekle sam bio/bila zadovoljan/na.	123	24,7
c) Bio/bila sam zadovoljan/na.	46	9,3
d) Bio/bila sam izuzetno zadovoljan/na.	20	4,0
e) Nisam bio/bila zaposlen/a.	138	27,8
ukupno	497	100,0

Ispitanici su zatim zamoljeni da usporede svoj prethodni dohodak s trenutnim dohotkom te da navedu je li rezultat njihovog iseljavanja bio i povećanje primanja. Rezultati u tablici 7 pokazuju da je kod čak 91% ispitanika uslijed iseljavanja plaća viša, a samo je kod 2,8% ispitanika došlo do određene vrste smanjenja prihoda.

Tablica 7. Samoprocjena povećanja ili smanjenja dohotka uslijed iseljavanja

Table 7. Selfestimation of income increase or decrease related to migration

	N	%
a) Značajno se pogoršao.	8	1,6
b) Donekle se pogoršao.	6	1,2
c) Nije se ni poboljšao ni pogoršao.	31	6,2
d) Donekle se poboljšao.	61	12,3
e) Značajno se poboljšao.	391	78,7
ukupno	497	100,0

Odgovori na pitanje o zadovoljstvu trenutnim dohotkom (tablica 8) pokazali su da je 37,2% ispitanika vrlo zadovoljno, 44,3% zadovoljno, 10,1% donekle zadovoljno, a 2,4% nije zadovoljno trenutnim dohotkom. Pritom udio od 6% ispitanika ne prima plaću jer su nezaposleni. Za razliku od 34,2% ispitanika koji nisu bili zadovoljni svojim dohotkom prije iseljenja (tablica 6), tablica 8 pokazuje kako ih samo 2,4% nije zadovoljno svojim dohotkom nakon iseljenja. Jednako tako, vrlo niski postotak zadovoljstva ostvarenim dohotkom prije iseljenja od 4,0%, nakon iseljenja povećan je na 37,2%.

Tablica 8. Zadovoljstvo trenutačnim dohotkom

Table 8. Satisfaction with current income

	N	%
a) Uopće nisam zadovoljan/na.	12	2,4
b) Donekle sam zadovoljan/na.	50	10,1
c) Zadovoljan/na sam.	220	44,3
d) Izuzetno sam zadovoljan/na.	185	37,2
e) Nemam plaću jer ne radim.	30	6,0
ukupno	497	100,0

Zadovoljstvo radnim uvjetima prije iseljavanja i u trenutku popunjavanja upitnika prikazano je u tablici 9. Vidljive su izražene varijacije u krajnjim stupnjevima ljestvice. Postotak ispitanika koji nisu bili zadovoljni prije iseljavanja, od 23,3%, smanjio se nakon iseljavanja na samo 2,4%, dok je postotak iznimno zadovoljnih prije iseljavanja (5,8%) povećan, nakon iseljavanja, na 46,1%.

Tablica 9. Usporedba samoprocjene ispitanika o zadovoljstvu radnim uvjetima prije iseljenja i u trenutku popunjavanja upitnika

Table 9. Comparison of the selfestimation of satisfaction with working conditions before migration and during the period of research

	Prije odlaska		Nakon odlaska (u trenutku popunjavanja upitnika)	
	N	%	N	%
a) Uopće nisam bio/bila zadovoljan/na.	116	23,3	12	2,4
b) Donekle sam bio/bila zadovoljan/na.	146	29,4	45	9,1
c) Bio/bila sam zadovoljan/na.	69	13,9	171	34,4
d) Bio/bila sam izuzetno zadovoljan/na.	29	5,8	229	46,1
e) Nisam bio/bila zaposlen/a.	137	27,6	40	8,0
ukupno	497	100,0	497	100,0

Zanimljivo je da je većina ispitanika (42,1%) izjavila kako nisu imali plan o duljini ostanka u inozemstvu, no znatan ih je postotak (34,4%) već prije odlaska donio odluku o trajnom iseljavanju (tablica 10).

Tablica 10. Planovi o duljini ostanka u inozemstvu

Table 10. Plans on the length of stay abroad

	N	%
Nisam imao/la plan.	209	42,1
Privremeno	112	22,5
Trajno	176	35,4
ukupno	497	100,0

Ispitanici su potom zamoljeni da navedu svoju motivaciju za odlazak. Dobili su popis čimbenika s kojeg su mogli odabrati svoje ključne motive koristeći pritom skalu od 1 (uopće nije od važnosti) do 5 (od velike je važnosti). Tablica 11 prikazuje njihov odabir. Najčešći su odabiri bili vezani uz bolji životni standard, mogućnost napredovanja, veću zaradu i lakši pronalazak posla, dok je motivacija vezana uz poduzetničke aktivnosti bila vrlo niska.

Tablica 11. Motivi odlaska iz Hrvatske

Table 11. Reasons for leaving Croatia

Motivi odlaska:	N	M	SD
pronalazak posla	497	3,79	1,407
bolja zarada	497	3,79	1,445
bolji životni standard	497	3,98	1,322
mogućnost napredovanja	497	3,91	1,379
politička situacija u domovini	497	3,58	1,522
socijalna situacija u domovini	497	3,62	1,445
ratne okolnosti u domovini	497	2,01	1,455
studiranje, učenje, doškoloavanje	497	2,79	1,647
stjecanje novog iskustva	497	3,67	1,467
sklapanje novih poznanstava	497	3,00	1,476
poduzetničke aktivnosti	497	2,21	1,432

Kvaliteta života i utjecaj migracija na ispitanike bili su u fokusu sljedećeg pitanja u kojem su ispitanici zamoljeni da procijene koliko je boravak u inozemstvu utjecao na njih i njihov život. Od njih se tražilo da daju odgovor za svaku tvrdnju na Likertovoj skali od 1 do 5: 1 – uopće nije utjecalo, 2 – utjecalo je vrlo malo, 3 – utjecalo je malo, 4 – utjecalo je puno, 5 – presudno je utjecalo (tablica 12).

Tablica 12. Procjena ispitanika koliko je boravak u inozemstvu utjecao na njih i njihov život

Table 12. Respondents' assessment of how much their stay abroad affected them and their lives

Utjecaj života na:	N	M	SD
kulturološke navike	497	3,39	1,210
socijalne navike	497	3,74	1,130
ekonomske navike	497	3,90	1,082
političke navike	497	2,50	1,323
prehrambene navike	497	3,20	1,188
odnos prema poslu	497	3,62	1,290
način razmišljanja i pogled na svijet	497	3,85	1,201
sustav vrijednosti	497	3,58	1,282
mogućnost održavanja i razvoja karijere	497	4,01	1,094
ostvarivanje poduzetničkih ciljeva	497	3,41	1,405

Naposljetku, ispitanicima je omogućeno da komentiraju razloge svog iseljavanja, a izabrani se komentari navode u nastavku. Odabir pokazuje koncepte koje ispitanici smatraju važnima, kao što su društveni život, radno okruženje, korupcija, umirovljenje i društveni problemi (tablica 13).

Tablica 13. Izabrani komentari o razlozima iseljavanja

Table 13. Selected comments on the reasons for migration

Ispitanik 7	»Općenito, stvarno je istina da je život većinom onakav kakav si čovjek posloži. Prijatelje, radno okruženje možete odabrati sami. A ljudi su uglavnom isti gotovo svugdje, sustav je taj koji čini razliku. Potrebno je stvoriti malo mjesto za sebe pod Suncem, bilo u Imotskom ili u Berlinu.«
Ispitanik 8	»Hrvatska je korumpirana i vođena komunističkom stokom i jugonostalgičarima.«
Ispitanik 11	»Radno mjesto i Tito i partija.«
Ispitanik 12	»Mirovina.«
Ispitanik 19	»Premalo se fokusirate na društvene probleme (npr. ja sam otišao iz države zbog homofobije koju sam trpio kao <i>gay</i> osoba).«
Ispitanik 20	»Korupcija je razlog zašto ne želim živjeti u Hrvatskoj.«

Ti odgovori upućuju na odnos mišljenja ispitanika prema makrosustavu koji vlada u Hrvatskoj te pokazuju kako percepcija društva utječe na mikro/osobne čimbenike.

RASPRAVA

Rezultati su pokazali povezanost različitih mikrofaktora odlukom o iseljavanju, a koji se odnose na dob, stupanj obrazovanja, bračni status, spol, socioekonomski status, vjeru i poznavanje jezika. Ispitanici uključeni u ovo istraživanje odražavaju općenita demografska kretanja prema kojima najveći broj hrvatskih građana iseljava u Njemačku. Većina ispitanika trenutačno živi u Njemačkoj, koju Jurić (2022) i Pokos (2017) opisuju kao još uvijek najpoželjniju zemlju za iseljavanje Hrvata. Razvidno je da se spol, s 41,9% žena i 58,1% muškaraca, nije pokazao značajnim čimbenikom među onima koji su migrirali, što je u skladu s rezultatima studije koju je provela Promocija plus (2018). Vrijedno je napomenuti da je 39% ispitanika bilo u dobi između 30 i 39 godina, a 22% ispitanika u dobi od 18 do 29 godina, što pokazuje da je većina ispitanika koji odlaze mlađa od 40 godina, odnosno u reproduktivnoj dobi. Dobiveni rezultati podupiru relevantnost istraživanja Družića, Bega i Raguža Krištića (2016) koji upozoravaju na gubitak mlade populacije u Hrvatskoj koja rezultira starenjem stanovništva. Istraživanje također pokazuje da neki od starijih iseljenika ostavljaju djecu u Hrvatskoj (osamnaest ispitanika s djecom izjavilo je da su im djeca ostala živjeti u domovini) pa bi se daljnjim istraživanjem moglo ispitati razloge takve odluke.

Bračni/partnerski status znatno se promijenio uslijed migracije: s 26% ispitanika u braku prije odlaska taj se broj udvostručio u vrijeme popunjavanja upitnika, a udvostručio se i broj ispitanika u partnerstvu. Promjena statusa veze značajna je u usporedbi s vremenom provedenim u inozemstvu; 92% ispitanika živi u inozemstvu između 1 i 3 godine, a status braka i partnerstva gotovo se udvostručio u tom kratkom vremenskom razdoblju. Potrebna su daljnja istraživanja kako bi se utvrdilo je li riječ o tipičnom trendu promjene bračnog statusa u odnosu na vrijeme provedeno u inozemstvu i je li promjena statusa između imigranata istog ili različitoga kulturnog podrijetla ili s domicilnim stanovnicima te kakav utjecaj to može imati na potencijalni povratak. No, rezultati istraživanja pokazuju kompatibilnost s podacima koje navode Jang, Casterline i Snyder (2014) te pokazuju kako postoji sklonost da unutar iste godine pojedinci ise i stupe u brak, a također i s istraživanjem koje su proveli Bettin, Cela i Fokkema (2018), koje na primjeru turskih migranata u Njemačkoj pokazuje kako sklapanje partnerstva nije znatno utjecalo na namjeru povratka u Tursku.

Mikrofaktor religije na osobnoj razini za većinu nema veliki utjecaj na razloge odlaska jer su mnogi otišli iz većinski kršćanske u većinski kršćansku zemlju. Iako se ovaj rad ne usredotočuje na pokretače na mezorazini, vri-

jedno je napomenuti da drugi ispitanici koji se identificiraju kao budisti i taoisti mogu, ali i ne moraju, pronaći više vjerske podrške na mezorazini u inozemnim vjerskim mrežama.

Nadalje, uspoređeno je poznavanje hrvatskoga, engleskog i njemačkog jezika od trenutka dolaska u novu zemlju do trenutka ispunjavanja upitnika. Prednosti koje su neki ispitanici stekli preseljenjem u inozemstvo bile su značajne za one koji su poznavali engleski, a osobito za one koji su govorili njemački jezik.

Razina obrazovanja može utjecati na pronalaženje posla i visinu plaće. Dvije trećine ispitanika postiglo je razinu obrazovanja višu od srednje škole, što kao potencijalni čimbenik na mikrorazini utječe na pronalaženje zaposlenja i visinu plaće. Osim spomenutoga, u kontekstu zaposlenja, dobiveni su podaci pokazali da 88% ispitanika radi, a od tog postotka 58% radi u struci za koju su se školovali. Čini se da je mogućnost zaposlenja u struci snažan čimbenik privlačenja koji može biti rezultat makročimbenika u zemljama koje sudionici smatraju bolje organiziranima, što potvrđuje komentar jednog od ispitanika kako je »sustav taj koji čini razliku«. Rezultati su također uputili na uvjerenje da je u inozemstvu manje nepotizma i korupcije, što rezultira većim mogućnostima. Ti pokretači na makrorazini utječu na percepciju građana o migraciji i čini se da imaju snažan utjecaj na razloge odlaska.

Pokretači na makrorazini kao što je politika koja se odnosi na državljanstvo, imaju izravan utjecaj na status nekih sudionika na mikrorazini u njihovoj zemlji useljenja. Primjerice, četvrtina ispitanika trenutačno živi u Njemačkoj, a samo ih je 1% izjavilo da ima i njemačko državljanstvo. Važno je napomenuti da vrijeme provedeno u inozemstvu utječe na trenutačni status građana zbog procedure stjecanja državljanstva, no čini se da niža stopa dobivanja državljanstva nije utjecala na Njemačku kao žarišnu lokaciju za migraciju. Istraživanje agencije Promocija plus (2018) također je utvrdilo da su Njemačka i Irska najpopularnije migrantske destinacije za Hrvate. To pokazuje da problemi na mikrorazini koje imaju useljenici u Njemačkoj u vezi s procedurama koje se odnose na stjecanje državljanstva ne odvrćaju Hrvate od odluke da se onamo presele. Čini se da je dobivanje radnih viza dovoljan pokretač za odluku o iseljenju, što je potvrda Jurićeve (2022) teze o povezanosti mogućnosti zapošljavanja uslijed promjene uvjeta za građane država koje su članice EU-a, s odlukom o iseljavanju.

Problemi makrorazine vezani za društveno-političke čimbenike navedeni su kao oni koji mogu biti poticaj u iseljavanju iz Hrvatske. Jedan je od ispitanika naveo korupciju kao razlog koji je utjecao na odluku o odlasku. Taj

se nalaz slaže s rezultatima studije Promocije plus (2018) u kojoj se također korupciju naglašava kao problem koji utječe na odluku o iseljenu. Uspoređujući važnost razloga odlaska iz Hrvatske na ljestvici od 1 do 5 (5 je od velike važnosti), dobiveno je da su u prosjeku najvažniji razlozi bili bolji životni standard, mogućnost napredovanja, pronalazak posla i bolja zarada. Čini se da posao ima veći utjecaj na odluku o odlasku nego u prethodnim studijama, poput one Promocije plus (2018) gdje je samo 18% ispitanika istaknulo posao kao važan razlog odlaska. U skladu je to sa zaključcima Kisa, Ozdemira i Warda (2015) koji u svojoj studiji o učinku makročimbenika i siromaštva na zadržavanje stanovništva, tvrde da povećanje plaće rezultira povećanjem materijalnog bogatstva i prilika koje vode do većega potencijalnog zadovoljstva životom.

Društvena situacija u domovini (politička i socijalna) ocjenjuje se u prosjeku srednjom prema višoj važnosti, a manje važnima pokazale su se sposobnost za daljnje studiranje, poduzetnička aktivnost i ratne okolnosti u domovini. Rezultati ovoga istraživanja pokazuju i područja u kojima su migracije utjecale na živote ispitanika. U prosjeku je migracija najveći utjecaj imala na održavanje i razvoj karijere, ekonomske navike, pogled na svijet, društvene navike, odnos prema poslu i sustav vrijednosti. Ovi utjecaji koje ispitanici sami prijavljuju ponovno upućuju na važnost karijere, posla i ekonomske situacije kao i na učinak makročimbenika na mikrochimbenike.

ZAKLJUČAK

Ovaj rad analizira odabrane makro i mikrochimbenike povezane sa željom i odlukom o iseljenu prema percepciji 497 ispitanika koji su napustili Hrvatsku, uglavnom između 2016. i 2021. godine. Prikazan je učinak života u inozemstvu na perspektive ispitanika. Rezultati su pokazali da su čimbenici na makrorazini povezani s radnim uvjetima i stopama zaposlenosti u vezi s čimbenicima na mikrorazini, poput socioekonomskog statusa. Radne mogućnosti i radno okruženje percipirani su donekle važnima jer ispitanici smatraju da ti aspekti utječu na kvalitetu života. Zanimljiv je rezultat da se broj ispitanika koji su izjavili da su u braku ili partnerstvu udvostručio nakon preseljenja. Vrijedno je spomenuti kako Jang, Casterline i Snyder (2014) upozoravaju da s duljim vremenom provedenim u iseljenu, jačaju veze i gradi se obiteljski život, što negativno utječe na potencijalnu odluku o povratku. Ti nalazi zahtijevaju daljnje istraživanje, posebice ako se razmatraju mogući čimbenici i planovi mobilnosti/povratka novostvorenih obitelji u Hrvatsku, kao i ciljane politike koje bi to mogle poticati. Rezultati ove stu-

dije, kao i preporuke istraživača poput Kisa, Ozdemira i Warda (2015) o važnosti poboljšanja radnih uvjeta i plaća kao načina poboljšanja životnih uvjeta, korisne su za donošenje strategija za zadržavanje stanovništva. Također valja razmotriti koja politička ograničenja negativno utječu na postizanje migracijskih ciljeva zemlje (Boswell, 2002), a konkretno na primjeru Hrvatske, utječu na povratne migracije i zadržavanje stanovništva.

NAPOMENA

Rad je nastao u sklopu projekta *Mreža 2050 – Demografija, od izazova do odgovora* (UP.04.2.1.06.0034). Projekt je sufinancirala Europska unija iz Europskoga socijalnog fonda.

LITERATURA

- Bettin, G., Cela, E. i Fokkema, F. (2018). Return intentions over the life course: Evidence on the effects of life events from a longitudinal sample of first- and second-generation Turkish migrants in Germany, *Demographic Research*, 39 (38): 1009–1038. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2018.39.38>
- Boswell, C. (2002). *Addressing the Causes of Migratory and Refugee Movements: The Role of the European Union*. Geneva: UNHCR Evaluation and Policy Analysis Unit (New Issues in Refugee Research, Working Paper No. 73).
- Czaika, M., Bijak, J. i Prike, T. (2021). Migration Decision-Making and Its Key Dimensions, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 697 (1): 15–31. <https://doi.org/10.1177/00027162211052233>
- Castelli, F. (2018). Drivers of migration: why do people move?, *Journal of Travel Medicine*, 25 (1): tay040. <https://doi.org/10.1093/jtm/tay040>
- De Jong, J. F. i Fawcett, J. T. (1981). Motivations for Migration: An Assessment and a Value-Expectancy Research Model, u: G. F. De Jong, i R. W. Gardner (ur.). *Migration Decision Making*. Elsevier, 13–58. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-026305-2.50008-5>
- Draženović, I., Kunovac, M. i Pripužić, D. (2018). *Dynamics and determinants of emigration: the case of Croatia and the experience of new EU member states*. Zagreb: HNB.
- Družić, I., Beg, M. i Raguž Krištić, I. (2016). Starenje stanovništva, migracije i mirovinski sustav, u: A. Obadić i J. Tica (ur.). *Gospodarstvo Hrvatske*. Zagreb: Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 165–201.
- Državni zavod za statistiku (2022). Objavljeni konačni rezultati Popisa 2021. <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (11. 05. 2023.).
- European Commission, Directorate-General for Research and Innovation (2020). *Gendered Innovations 2: How inclusive analysis contributes to research and innovation*. <https://doi.org/10.2777/53572>
- EU Parliament (2020). Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852> (11. 05. 2023.).

- Fargues, P. (2017). *Four decades of Cross-Mediterranean Undocumented Migration to Europe: A review of the evidence*. Geneva: IOM, https://publications.iom.int/system/files/pdf/four_decades_of_cross_mediterranean.pdf (11. 05. 2023.).
- Haas, de H. (2010). The internal dynamics of migration processes: A theoretical inquiry, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36 (10): 1587–1617. <https://doi.org/10.1080/1369183x.2010.489361>
- Haas, de H., Castles, S. i Miller, M. J. (2020). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World* (6. izdanje). London: Macmillan International Higher Education.
- Idemudia, E. i Boehnke, K. (2020). *Psychosocial Experiences of African Migrants in Six European Countries: A Mixed Methods Study*. Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-48347-0>
- Jang, J. B., Casterline, J. B. i Snyder, A. (2014). Migration and marriage: Modeling the joint process, *Demographic research*, 30: 1339–1366. <https://doi.org/10.4054/DemRes.2014.30.47>
- Jerić, M. (2019). Suvremeno iseljavanje Hrvata: kakva je budućnost Republike Hrvatske?, *Oeconomica Jadertina*, 9 (2): 21–31.
- Jurić, T. (2021). The contemporary migration of Croats to Germany. Social glocalisation and education social work, health sciences, and practical theology perspectives on change, u: H. Hobelsberger (ur.). *Social Glocalisation and Education*. Leverkusen: Verlag Barbara Budrich, 323–337. <https://doi.org/10.2307/j.ctv1bvnf0h.33>
- Jurić, T. (2022). Forecasting migration and integration trends using digital demography – a case study of emigration flows from Croatia to Austria and Germany, *Comparative Southeast European Studies*, 70 (1): 125–152. <https://doi.org/10.1515/soeu-2021-0090>
- Kis, A. B., Ozdemir, E. i Ward, T. (2015). *Micro and macro drivers of material deprivation rates*. Bruxelles: European Commission (Research note no. 7/2015).
- Klabunde, A., Zinn, S., Willekens, F. i Leuchter, M. (2017). Multistate modelling extended by behavioural rules: An application to migration, *Population Studies*. 71 (sup1): 51–67. <https://doi.org/10.1080/00324728.2017.1350281>
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. i Taylor, J. E. (1993). Theories of International Migration: A Review and Appraisal, *Population and Development Review*, 19 (3): 431–466. <https://doi.org/10.2307/2938462>
- Massey, D. S. (1990). Social structure, household strategies, and the cumulative causation of migration, *Population Index*, 56 (1): 3–26. <https://doi.org/10.2307/3644186>
- O'Hara, P. (2008). Principle of Circular and Cumulative Causation: Fusing Myrdalian and Kaldorian Growth and Development Dynamics, *Journal of Economic Issues*, 42 (2): 375–387. <https://doi.org/10.1080/00213624.2008.11507146>
- Pokos, N. (2017). Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske, *Političke analize*, 8 (31): 16–23.
- Promocija plus (2018). Novi hrvatski iseljenici: Privremeni rad ili trajno iseljenje? Istraživanje među hrvatskim državljanima koji su iselili iz zemlje nakon ulaska u EU (01.07.2013. do 28.02.2018.), <https://www.hup.hr/hup-predstavio-rezultate-istrazivanja-medju-iseljenicima-o-razlozima-odlaska.aspx> (02. 05. 2023.).
- Rajković Iveta, M. i Horvatin, T. (2017). Suvremeno iseljavanje iz Hrvatske u Irsku s posebnim osvrtom na mlade iz Slavonije, *Migracijske i etničke teme*, 33 (3): 247–274. <https://doi.org/10.11567/met.33.3.1>

Schneider, D. i Harknett, K. (2019). What's to like? Facebook as a tool for survey data collection, *Sociological Methods & Research*, 20 (10): 1–33. <https://doi.org/10.1177/0049124119882477>

Strmota, M. (2020). Usporedba domaće i inozemne službene statistike o iseljavanju iz Hrvatske, u: M. Perić Kaselj (ur.). *Zbornik radova Međunarodne znanstveno-stručne konferencije Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država / Proceedings of the International Scientific-Professional Conferences Migrations and Identity: Culture, Economy, State*. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti, 470–479.

Migrants' Perceptions of Key Factors Contributing to Their Migration from Croatia and Decision to Remain Abroad

Natasha K. Ružić, Katica Jurčević, Ozana Ramljak, Marija Florencia Luchetti

SUMMARY

Croatia has been facing a population decline, mainly due to a low birth rate and the emigration of young and qualified workers. Considering the historical and dynamic aspects of emigration (Draženović, Kunovac and Pripužić, 2018), leading to depopulation, it is necessary to investigate all contributing factors in Croatia and explore potential models and measures to mitigate these unfavourable processes. Apart from Germany, Croatian citizens have emigrated mostly to Ireland and Austria since the country acceded to the EU (Pokos, 2017). Research confirms that the number of Croatian citizens who immigrated to Germany, Ireland and Austria in 2016 was, on average, 62% higher than the official data reported by the Republic of Croatia (Jerić, 2019). The increasingly intensive emigration of the young and able-bodied population additionally contributes to a rapidly ageing population, exerting strong pressure on the sustainability of the pension system (Družić, Beg and Raguž Krištić, 2016) and underscores the importance of investigating the reasons for emigration and the factors essential for return.

Migration is also an important area of interest for the European Union due to its exceptional impact on all aspects of society. Increased opportunities for mobility, advances in technology that provide access to information sources, and societal changes strongly suggest the need for policymakers to examine the micro, meso, and macro drivers that influence migration or potentially influence a person's decision not to migrate or remigrate. Governments require migration analysis to create informed migration policies, including citizen participation in the policy development process. The perspectives of migrants and their behaviour should be taken into account when creating policies to better understand the key success factors needed for the desired outcomes of migrants (European Commission, 2020). According to Fargues (2017), migration is a complex process that is constantly changing as a result of various local, international, and global situations, highlighting the need for continual investigation and repeated surveying of the population.

Within the current demographic climate, the World Youth Alliance Croatia (SSMH) launched the project “Network 2050 – Demography, From Challenges to Answers”,

co-financed by the European Social Fund. The project is based on intersectoral co-operation, identified as necessary for improving collaborative efforts to address the effects of negative demographic trends on the social and economic development of Croatia and develop measures for demographic revitalisation. This paper will present the data and analysis of the empirical results of the research conducted by the Institute for Migration and Ethnic Studies. The study focuses on emigrants' opinions and perspectives regarding the factors that influenced their decision to migrate. This includes their own perceptions of the situation in Croatia, as well as abroad in their host country, which played a role in their decision-making process and continues to potentially impact them. Additionally, the paper explores the emigrants' perception of their current life circumstances.

The target group comprised Croats currently living as expatriates in European countries. A total of 497 respondents, Croats currently living abroad, most of whom left Croatia between 2016 and 2021, took part in the survey. Three main research questions guided the investigation: 1) What are the key drivers of migration at the micro, meso, and macro levels that influence the decision to emigrate or stay, according to the perception of emigrants from Croatia?; 2) What factors influence the decision of Croats to stay abroad?; and, 3) What are the key factors that influence the decision to return to Croatia? For the purposes of this paper, the general results related to research questions 1 and 2 are presented.

The instrument used for data collection was an online questionnaire that respondents filled out independently. The questionnaire consisted of 62 questions, mostly closed-ended, with only a few open-ended questions to accommodate additional information if participants chose to elaborate on their perceptions. Including this option also allowed for the possibility of results that were not expected by the research team. The questions were divided into five thematic chapters: sociodemographic data, migration status, socioeconomic status, returnee motivational status, and identity and value system.

The questionnaire was administered with special attention to the time of completion, clarity, and appropriateness of the questions. The data collection process included advertising the research project and posting calls for participation on various social media networks across platforms managed by members of various Croatian diaspora groups. Additionally, advertising was conducted through social groups and institutions, as well as using the snowball method. Data was collected during the period from July to October 2021. At the beginning, the purpose of the questionnaire was explained, and respondents were informed that their participation was voluntary with the possibility to withdraw at any time. Consistency in the questionnaire administration was achieved by exclusively offering it online. A total of 500 responses were received, of which 497 were valid, while three questionnaires were partially filled.

Only key socio-demographic information was collected and, together with the respondents' personal perceptions, it was examined in relation to the key drivers of emigration. Their perception is the key feedback that can help state authorities and policy makers in designing measures aimed at retaining the population and attracting potential returnees. Their perception was viewed as potentially showing indicators of migration drivers, push and pull factors, as well as demonstrating public perception around key issues and policies, and the type of information (including its accuracy) used to inform migration. Respecting the perception of the general public

when creating policies is in line with the concepts promoted by the EU Parliament (2020), which encourages the participation of citizens in decision-making.

According to the obtained sociodemographic data, 208 respondents (41.9%) were female, and 289 respondents (58.1%) were male. The most represented age category (39%) was 30–39 years old. Additionally, 24% of respondents were between 40 and 49 years old, 22% were between 18 and 29 years old 9.5 % were between 50 and 59 years old, 3.2% were 60–69 years old and 2% were between 70 and 81 years old. This indicates that the majority of respondents who leave are younger than 40, i.e. in the reproductive age group. The results obtained support the relevance of the research by Družić, Beg and Raguž Krištić (2016), who warn about the loss of the young population in Croatia, which results in population ageing. The majority (78.3%) were born in Croatia, and the next significant group (13.1%) was born in Bosnia and Herzegovina. The largest group of respondents, at the time of the questionnaire, lived in Germany, followed by the numerically significant groups in Great Britain, Ireland and Sweden. The trend shown by the majority of respondents coming from Germany is in line with the large wave of migration to Germany since 2013 when Croatia entered the EU, and since July 2015 when the labour market in Germany was opened to Croatia. Jurić (2022) and Pokos (2017) describe Germany as still the most desirable country for Croatian emigration.

The results showed that macro-level factors related to working conditions and employment rates influence micro-level factors, such as socioeconomic status. Work opportunities and the working environment were perceived as somewhat important because respondents believe that these aspects affect their personal quality of life. An interesting result is that the number of respondents who stated that they were married or in a partnership doubled after moving. It is worth mentioning that Jang, Castlerline and Snyder (2014) warn that the longer the time spent abroad, the stronger the ties made, potentially leading to the establishment of family life connected to the host country. This could negatively affect the potential decision to return. The influence of this factor at the micro level requires further research to show the possible impact of marriages abroad on the mobility of new families and their possible return to Croatia, especially if Croatia's goal is to encourage the return of its emigrants. The results of this study, as well as the recommendations of researchers such as Kis, Ozdemir and Ward (2015) on the importance of improving working conditions and wages as a means of improving living conditions, are useful for formulating strategies for population retention. Additionally, certain political restrictions can negatively affect the achievement of the country's migration goals (Boswell, 2002), which, in the case of Croatia, involves return migration and population retention.

KEY WORDS: emigration, factors of emigration, depopulation, aspirations for migration, Croatia